

Teresė Gitana GUDELEVIČIŪTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Rimas SKINKAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Tikėjimo raidos kliūtys Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške

SANTRAUKA. Straipsnyje aiškinamasi, kas yra krikščioniškasis tikėjimas, kokios jo augimo kliūtys nurodomos Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške. Šiandienos tikėjimo krizės kontekste aktualu grįžti prie tikėjimo pagrindo – Evangelijos mokymo. Evangelija pagal Joną Bažnyčios Tradicijoje vadinama „tikėjimo Evangelija“ dėl jos ypatingo mokymo apie tikėjimo reikalingumą siekiant bendrystės su Dievu. Tikėjimo kelionė, apaštalo Jono nuomone, yra ne statiškas, o dinaminis procesas. Tikėjimas auga, bręsta, o nepuoselėjamas – silpsta ir nyksta. Šv. Jono teologijoje tikėjimas, viena vertus, yra Dievo dovana, kita vertus – žmogaus atsakas. Tikėdamas žmogus bendradarbiauja su Dievu per Kristų ir Kristuje. Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške išryškunami tikėjimo kaip Dievo ir žmogaus bendradarbiavimo trukdžiai: nuodėmės, pasaulio neapykantos, velnio poveikis. Didžiausia nuodėme laikomas netikėjimas Dievo Siųstuoju Mesiju. Dualistinė ketvirtosios Evangelijos kalba apie tikėjimo trukdžių veikimą turi gilų teologinį svorį. Šv. Jono mokymas apie kovą tikėjimo kelionėje yra viltingas – dvasinėje kovoje tikintysis nėra vienas, jo tikėjimo uola yra Kristus. Jis jau nugalėjo pasaulio kunigaikštį. Tikinčiųjų pergalė prieš nuodėmės veikiamą pasaulį yra tikėjimas Mesiju. Tikėjimo kelionės trukdžių pažinimas, grįstas šv. Jono teologija, turi praktinę reikšmę tiek pavienio tikinčiojo, tiek bažnytinės bendruomenės tikėjimo augimui.

RAKTAŽODŽIAI: Evangelija pagal Joną, Pirmasis Jono laiškas, tikėjimo raida, tikėjimo kliūtys.

IVADAS

XXI a. pradžios Bažnyčios iššūkis – plintanti tikėjimo krizė, kuri dar vadinama dvasine šiandienos žmogaus drama. Ji reiškiasi tyliu pavieniu ar masiniu nusigrėžimu nuo religinės praktikos ir nuo bet kokios sąsajos su tikėjimu Kristumi. Naujojo tūkstantmečio pradžioje Bažnyčia susiduria ne tiek su įvairiomis ateizmo formomis, kaip XX a., kiek su

abejingumu ir praktiniu netikėjimu¹. Kas galėtų būti tikinčiojo atrama tikėjimo krizės kontekste? Čia labai svarbus Dievo Žodis, skirtas mokyti, barti, taisyti, auklėti teisumui (2 Tim 3, 16), jame veikia Dievo galybė (1 Kor 2, 4). Tikėjimas gimsta iš Dievo Žodžio skelbimo ir klausymosi (Rom 10, 17). Būtent iš Evangelijų tikintysis semiasi šviesos pažinti tikrąjį Kristaus veidą bei atpažinti tikėjimo kliūtis. Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške išryškinami du tikėjimo kaip Dievo ir žmogaus bendradarbiavimo veiksniai, kurie tikėjimui kliudo ar jį palaiko. Šiame straipsnyje bus analizuojami vien tikėjimo raidai trukdantys veiksniai: nuodėmė, pasaulio neapykanta, velnio poveikis. Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške apibūdintų tikėjimo raidos trukdžių pažinimas naudingas asmeniniam ir bendruomeniniam tikėjimo puoselėjimui. Šis pažinimas suteikia tikinčiajam gairių, padedančių atsilaikyti kasdienėje dvasinėje kovoje.

Lietuvoje dar stinga darbų, sutelkiančių dėmesį į tikėjimo raidos kliūčių, nurodomų šv. Jono teologijoje, pažinimą. Jeano Vanier „Į Jėzaus slėpinį skaitant Evangeliją pagal Joną“² ir Marie Dominique'o Philippe'o „Sėkti paskui Avinėlių“³ knygos tikėjimo raidos kliūtys yra iš dalies aptariamoms, tačiau, siekiant atskleisti šv. Jono teologijos aktualumą, to nepakanka. Prancūzų kalba yra solidžių J. Zumsteino⁴, A. Marchadouro⁵, E. Bianchio⁶, veikalų, analizuojančių tikėjimo raidos kliūtis, akcentuojamas šv. Jono teologijoje. Šio straipsnio objektas – tikėjimo raidos kliūtys Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške. Tikslas – remiantis Šventuoju Raštu, Bažnyčios Magisteriumo mokymu ir teologiniais veikalais įvertinti tikėjimo raidos kliūtis Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške. Straipsnyje kelti uždaviniai:

1. Atskleisti dinamišką tikėjimo charakterį šventojo Jono teologijoje;
2. Paaiškinti nuodėmės poveikį tikinčiojo gyvenime;
3. Apibūdinti pasaulio neapykantos įtaką tikinčiojo kelionėje;
4. Išryškinti velnio veikmę tikėjimo raidai.

1. Dinamiškas tikėjimo pobūdis šventojo Jono teologijoje

Naujojo Testamento knygos nėra identiškos savo žanru, stiliumi, teologiniu mokymu. Evangelija pagal Joną tarp 27 Naujojo Testamento knygų išsiskiria savo originalumu.

¹ Popiežiškoji kultūros taryba, „Kur tavo Dievas?“ Atsiliepiant į šiandienį netikėjimo ir religinio abejingumo iššūkį“, 2004 03 11–13, 2, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2018 m. sausio 18 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/kulturos/kur-tavo-dievas-atsiliepiant-i-siandieni-netikejimo-ir-religinio-abejingumo-issuki.

² Jean Vanier, *Į Jėzaus slėpinį skaitant Evangeliją pagal Joną* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2007).

³ Marie Dominique Philippe, *Sėkti paskui Avinėlių* (Vilnius: Šv. Jono kongregacijos Vilniaus vienuolynas, 1999).

⁴ Jean Zumstein, *L'Évangile selon saint Jean*, Vol. I (Genève: Labor et Fides, 2014).

⁵ Alain Marchadour, *Venez et vous verrez. Nouveau commentaire de l'évangile de Jean* (Montrouge: Bayard, 2011).

⁶ Enzo Bianchi, *L'amour vainqueur de la mort, commentaire exégétique et spirituel des lettres de Jean* (Paris: Médiaspaul, 2009).

Bažnyčios Tradicijoje nuo šv. Klemenso Aleksandriečio laikų ji vadinama dvasine Evangelija⁷. Pasak Y. M. Blanchard'o, centrinę tikėjimo tematikos vietą Evangelijoje pagal Joną rodo pačios Evangelijos parašymo tikslas – brandinti jau įtikėjusio Kristaus mokinio tikėjimą. Šį tikslą Jonas aiškiai įvardija Evangelijos pabaigoje (Jn 20, 30–31)⁸.

Naujajame Testamente tikėjimo terminija vartojama tiek veiksmazodine, tiek daiktavardine forma. Teologas J. Kurichianilas pažymi, kad graikų kalba parašytuose Pauliaus laiškuose tikėjimo terminija randama 229 kartus, Evangelijoje pagal Luką ir Apaštalų darbuose – 82 kartus, o vien Evangelijoje pagal Joną tikėjimo terminų aptinkama 98 kartus. Daiktavardinę formą „tikėjimas“ (gr. *πίστις*) originalo (graikų) kalba Paulius savo laiškuose vartoja 142 kartus, Lukas – 26 kartus, o Jonas daiktavardinės „tikėjimo“ formos nevartoja nė karto⁹. Pasigilinus į egzegetinę tikėjimo terminų analizę galima teigti, kad veiksmazodinė forma gerai išreiškia dinaminę tikrovės prigimtį, o daiktavardine forma nusakomas abstraktus tikrovės suvokimas. Apie Evangelijoje pagal Joną vyraujančią dinaminę tikėjimo pobūdį byloja visais 98-iais tikėjimo terminijos atvejais vartojama jo veiksmazodinė forma. P. M. Jerumanis pabrėžia, kad remiantis veiksmazodžio „tikėti“ ir į jį panašių posakių bei žodžių gausa bei jų teologiniu svoriu Evangeliją pagal Joną tikrai galima vadinti „Tikėjimo Evangelija“¹⁰.

J. Zumsteinas tvirtina, kad ketvirtosios Evangelijos mokymas leido patikslinti tikinčiųjų bendruomenės identitetą, suteikė struktūrą krikščioniškajam tikėjimui. Pirmųjų krikščionių bendruomenės, kurioms buvo artimas šv. Jono dvasingumas, vadovavosi ketvirtąją Evangeliją tiek asmeniniame tiek bendruomeniniame gyvenime¹¹. Bažnyčiai augant, žodinio Evangelijos mokymo nepakako. Pirmajame Jono laiške išaiškinamas ketvirtosios Evangelijos mokymas ir praktiškas jo pritaikymas kasdienybėje. Šis laiškas parašytas ne siekiant laimėti ginčą su priešininkais, bet tam, kad tikintieji, atpažinę tikėjimo klaidas, jų vengtų. Pirmajame Jono laiške tikėjimas yra viena pagrindinių temų. Šiame laiške žodis „tikėti“ (gr. *πιστεύειν*)¹² 8 kartus (1 Jn 3, 23; 4, 1. 16; 5, 1. 5. 10. 13)¹³ pavartotas veiksmazodine forma, nusakančia dinamišką tikėjimo pobūdį. Daiktavardinė forma (gr. *πίστις*) vartojama tik vieną kartą (1 Jn 5, 4).

Verta pažvelgti, kaip tikėjimo terminas apibrėžiamas hebrajų kalboje. E. Bianchis pažymi, kad hebrajų kalba terminas „tikėti“ išreiškiamas dviejų žodžių šaknimis: *aman* – „taip, tai tikra, tai tiesa“ ir *batakh* – „pasitikėti, jaustis saugiai įsipareigojant“. Tikėjimo laikyseną puikiai apibūdina ryšys tarp kūdikio ir motinos. Kūdikis mamos rankose jaučiasi saugiai (Ps 131, 2), prigluddamas prie jos krūtinės vaikas visiškai pasitiki mama (Iz 66, 12–13). Tikėjimą Pirmajame Jono laiške galima apibūdinti kaip nesvyruojantį

⁷ Georges Zevini, *Commentaire spirituel de l'évangile de Jean* (Paris: Médiaspaul, 1995), 9.

⁸ Yves Marie Blanchard, „Croire, voir, témoigner selon le quatrième évangile“, *Aletheia* 50 (2017), 9.

⁹ John Kurichianil, *Trésors de l'Évangile de Jean* (Paris: Médiaspaul, 2019), 91–92.

¹⁰ Pascal Marie Jerumanis, *Réaliser la communion avec Dieu – Croire, vivre et demeurer dans l'Évangile selon S. Jean* (Paris: Gabalda, 1996), 181.

¹¹ Jean Zumstein, *L'apprentissage de la foi* (Geneve: Labor et Fides, 2015), 46.

¹² *Nouveau Testament interlineaire grec-français* (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2015).

¹³ *Šventasis Raštas* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai), 2009.

atsidavimą Dievui, mūsų Tėvui, nes tik Jis yra mūsų saugumo šaltinis¹⁴. Krikščioniui šis besąlygiškas atsidavimas Dievui remiasi Kristumi. Kristus yra kelias pas Tėvą.

Nors Pirmajame Jono laiške tikėjimo tema yra svarbi, tačiau, pasak R. E. Brown, ketvirtosios Evangelijos autorius čia jos taip stipriai neakcentuoja (iš viso mini 9 kartus, arba maždaug po 2 kartus kiekviename skyriuje) kaip Evangelijoje (tema minima 98 kartus, arba po 5 kartus kiekviename skyriuje). Tai galima paaiškinti tuo, kad vėlyvesnei poveikynei krikščionių bendrijai, gyvenusiai pagal ketvirtosios Evangelijos mokymą, buvo svarbu rašyti ne tiek apie patį tikėjimą, kiek apie tikėjimo perdavimą. Evangelijoje šv. Jonas pabrėžia, kad tikintieji Kristumi turi amžinąjį gyvenimą (Jn 5, 24), o Pirmajame Jono laiške labiau agituojama viešai išpažinti savo tikėjimą Kristaus Įsikūnijimu (1 Jn 4, 2; 2 Jn 7). Be šio tikėjimo išpažinimo tikintieji neturi amžinojo gyvenimo pažado (1 Jn 1, 1–2)¹⁵. Kristuje yra Apreiškimo pilnatvė. Išpažindami savo tikėjimą Kristumi, tikintieji gali liudyti, kad iš mirties jie perėjo į gyvenimą. Krikščioniškojo gyvenimo tikslas yra amžinasis gyvenimas (1 Jn 2, 25; 5, 13). Pasak E. Bianchio, mes jį pasiekiamo gyvendami pagal Kristaus duotą Naująjį Įsakymą – mylėdami savo brolius (1 Jn 3, 14). Tai darydami žinome, kad perėjome iš mirties į gyvenimą. Dievo meilė, kurią Kristus išgyveno iki kryžiaus mirties, yra mirties nugalėtoja. Kristus tęsia tą meilės pergalę – su sąlyga, kad krikščionių bendruomenė gyventų ta pačia meile¹⁶.

Evangelijos pagal Joną autorius vartoja paprastus žodžius tikėjimo slėpiniui išreikšti. Jiems suteikiamas gilus teologinis krūvis. Anot P. M. Jerumanis'o, Evangelijos klausytojas ir skaitytojas gali išsiverbti į tikėjimo slėpinį per kasdienę kalbą: ketvirtojoje Evangelijoje giliausioji žodžio „tikėti“ prasmė yra judėjimas link Jėzaus, Dievo Siųs-tojo. Tikintysis per Jėzų pasiekia pačius aukščiausius išgyvenimus¹⁷. Evangelijoje pagal Joną žodis „tikėti“ yra svarus ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai. L. Walteris tvirtina, kad ketvirtojoje Evangelijoje Jėzus Kristus yra tikėjimo centras. Šis tikėjimo Kristumi centriškumas kyla iš Įsikūnijusio Dievo Sūnaus vaidmens išganyimo istorijoje¹⁸.

Pirmajame Jono laiške akcentuojamas praktinis gyvo tikėjimo pobūdis: tikinčiojo „darbas“ yra tikėti tuo, kurį siuntė Tėvas, ir mylėti savo artimą (1 Jn 3, 23). Pasak E. Bianchio, šie du tikėjimo bruožai apibūdina Bažnyčios prigimtį. Bendrystė su Dievu yra glaudus abipusiškas santykis. Tas, kuris myli Dievą bei artimą, pasilieka Dieve ir Dievas pasilieka jame. Šventoji Dvasia liudija (Rom 5, 5), kad, pasilikdamas meilėje, tikintysis pasilieka Dieve¹⁹.

Šv. Jonas pabrėžia, kad tikėjimo augimas yra įmanomas tik atsiveriant Jėzaus tiesai, transcendentiniam Kristaus slėpiniui, autentiškam skelbimui apie Jėzaus dievystę. Anot J. L. Minh Thongo, dėl centrinės tikėjimo tematikos vietos šv. Jono teologiją

¹⁴ Bianchi, *L'amour vainqueur...*, 167–168.

¹⁵ Raymond E. Brown, *La communauté du disciple bien aimé* (Paris: Cerf, 2010), 138.

¹⁶ Bianchi, *L'amour vainqueur...*, 186–187.

¹⁷ Jerumanis, *Réaliser la communion avec Dieu*, 179.

¹⁸ Louis Walter, *L'Incroyance des croyants selon saint Jean* (Paris: Cerf, 1976), 19.

¹⁹ Bianchi, *L'amour vainqueur...*, 136.

galima pavadinti tikėjimo teologija. Evangelijoje autorius nusako, kaip reikia tikėti ir kas yra tikėjimas. Viena vertus, tikėjimas yra Dievo dovana, kita vertus, tikėjimas yra žmogaus atsakas Dievui. Atsiverti tikėjimo dovanai reiškia atverti savo protą ir širdį Dievo Tėvo mokymui (Jn 6, 45), kitais žodžiais tariant, reikia „atgimti iš aukštybės“ (Jn 3, 3. 7), klausytis Jėzaus bei su Juo užmegzti tikros meilės ryšį²⁰.

Tikėjimas kaip Dievo ir žmogaus bendradarbiavimas Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške nėra abstraktus dalykas. Pasak popiežiaus Pranciškaus, tikėjimas – tai Dievo įlietoji malonė, leidžianti suvokti, jog Dievas mus apdovanojo savo Meile, atsiuntė mūsų išganymui savo Žodį, kuris yra Jėzus Kristus – Žodis, tapęs žmogumi, – kad Jį priėmę būtume perkeisti Šventosios Dvasios²¹. Pas Jėzų niekas negali ateiti, jeigu jo pirma nepatraukia Tėvas (Jn 6, 44). Tikėjimą Jėzumi priimti kaip Dievo dovaną reiškia eiti su Juo į vis gilesnę bendrystę, kuri yra tokios pat prigimties kaip Tėvo ir Sūnaus bendrystė. Tikėti – tai nuolat eiti „į Jėzų“, „pasilikti Jėzuje“ (Jn 6, 56; 15, 4–6).

Tikėjimas taip pat yra ir Jėzaus sekėjo atsakymas Dievui „taip“ per Kristų ir Kristumi. Tikėjimo raida neatsiejama nuo geros žmogaus valios, nuo Jėzaus žodžių laikymosi. Tikėti Kristumi – tai „panirti“ į Kristų ir priimti riziką, kuri susijusi su Jėzaus sekimu: būti nuodėmės veikiamo pasaulio atmetam, nesuprastam. Tikėti yra dinamiška tikrovė. Tikėjimas nuolat bręsta, auga, o nepuoselėjamas gali susilpnėti ir nunykti.

Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške autorius nurodo, kad tikėjimas – ne tik ramybės ir šviesos kelionė. Sekti Jėzumi reiškia būtinai pasirinkti: tapti arba netikinčiuoju, arba tikinčiuoju (Jn 20, 27). Anot J. L. Minh Thongo, šv. Jonas išskiria tris priešiškas jėgas, nukreiptas prieš Jėzų ir jo mokinius. Šias jėgas galima įvardyti kaip tris tikėjimo kliūtis. Pirmoji – nuodėmės veikimas, antroji – pasaulio neapykanta, kuri kyla iš žmonių, atsisakančių tikėti Jėzumi, trečioji – tamsos galia, kuri Evangelijoje pagal Joną vadinama „šėtonu“, „velniu“, „piktuojų“, „šio pasaulio kunigaikščių“. Tai – nematoma jėga, veikianti prieš Dievą ir prieš Dievo sekėjus²². Toliau bus parodoma, kaip kiekviena iš šių trijų tikėjimo raidos kliūčių trukdo tikėjimui augti. Visų pirma bus aptartas nuodėmės poveikis tikėjimo dinamikai Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške.

2. Nuodėmės poveikis tikinčiojo gyvenime

Šv. Jono teologijoje nuodėmės tamsos apimto žmogaus būklė atsiskleidžia dualistiniu aspektu: nuodėmės poveikis sutapatinamas su tamsa, Dievo poveikis – su šviesa

²⁰ Joseph Le Minh Thong, „Croire (pisteuô) dans l'Évangile de Jean“, *Tin Mung Gio-an*, paskelbta 2014 m. gegužės 19 d., <http://leminhthongtinmunggioan.blogspot.com/2014/05/croire-pisteuo-dans-levangile-de-jean.html>.

²¹ Pranciškus, „Enciklika *Lumen fidei*“, 2013 06 29, 7, *EIS.katalikai.lt*, paskelbta 2014 m. kovo 3 d., <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/lumen-fidei>.

²² Joseph Le Minh Thong, „Le monde (kosmos) dans l'Évangile de Jean“, *Tin Mung Gio-an*, paskelbta 2014 m. vasario 16 d., <http://leminhthongtinmunggioan.blogspot.com/2014/02/le-monde-kosmos-dans-levangile-de-jean.html>.

(Jn 12, 35–36; 1 Jn 2, 9). Nuo pat Evangelijos pradžios regima įtampa tarp tamsos ir šviesos: „Šviesa spindi tamsoje, ir tamsa jos neužgožė“ (Jn 1, 5). Kitokį vertimą siūlo A. Jaubert'as: „Tamsa neįveikė šviesos“²³. Šiuo atveju pabrėžiama šviesos pergalė prieš tamsą. Tamsos neįmanoma sutapatinti su šviesa. Pats Dievo Žodis, Jėzus Kristus, yra pasaulio Šviesa (Jn 1, 9). Pasak A. Jaubert'o, joks mitas nepaaiškina, iš kur atsirado tamsa ir koks yra tamsos santykis su žmogumi. Evangelijos pagal Joną autoriui tamsa yra duotybė, žmogus yra apgaubtas tamsos, o šviesa yra Dievo ir *Logo* savybė (Jn 1, 9). Tamsa, nuodėmė yra žmogaus gyvenimo dalis, bet kartu jam dovanojama Dievo Žodžio, *Logo*, šviesa²⁴.

Pirmajame Jono laiške nuodėmė apibūdinama kaip įstatymo laužymas (1 Jn 3, 4). Laiško autorius rašo apie Jėzaus paliktą Naująjį Įsakymą: „Aš jums duodu naują įsakymą, kad jūs vienas kitą mylėtumėte: kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs taip mylėtumėte vienas kitą!“ (Jn 13, 34). Šv. Augustino teigimu, kas nesielgia pagal (krikščionišką) meilę (lot. *caritas*) ir nusideda broliškai meilei (lot. *dilectio*), tas negali didžiuotis ir tvirtinti esąs gimęs iš Dievo. Tas, kuris tvirtai myli brolius Kristuje ir su Kristumi, negali padaryti tam tikrų nuodėmių, ypač – neapkęsti savo brolio. Apie nuodėmę šv. Jonas rašė: „Jei sakytume, jog neturime nuodėmės, klaidintume patys save, ir nebūtų mumyse tiesos“ (1 Jn 1, 8). Galima prisiminti pasitikėjimą sutvirtinančius žodžius iš kitos Šventojo Rašto vietos: meilė uždengia nuodėmių gausybę (1 Pt 4, 8)²⁵. Dievo akivaizdoje niekas negali laikyti savęs teisiu. Jėzus yra kelias į tiesą. Kai mes išpažįstame savo kaltes, Kristus yra ištikimas ir teisingas, jis atleidžia mums nuodėmes ir apvalo nuo visų nedorybių (1 Jn 1, 9). Jeigu žmogus nenori priimti fakto, kad yra nusidėjęs, jis save apgaudinėja. Kristus neatmeta nė vieno nusidėjęlio. Kad ir kokios sunkios būtų mūsų nuodėmės, Kristuje turime viltį, Jis yra mūsų Užtarėjas pas Tėvą (1 Jn 2, 1).

Evangelijoje pagal Joną nuodėmė – tai visų pirma Dievo ir žmogaus santykio nutraukimas, o ne moralinių normų pažeidimas. Nuodėmės, arba tamsos, poveikį atsveria Dievo malonė, šviesa. Betzatos maudyklės ligonio (Jn 5, 1–15) ir aklojo išgydymas (Jn 9, 1–41) atskleidžia, kad Jėzaus laikais nuodėmė buvo suprantama kaip įstatymo nesilaikymas. Jėzaus gydymai šabo dieną sulaukia fariziejų priekaištų (Jn 5, 16; 9, 16). Fariziejai laiko nusidėjęliu tokį žmogų, kuris nesilaiko šabo įstatymo. Jėzus paneigia tuometę nuodėmės kaip įstatymo nesilaikymo sampratą, kurią išryškina fariziejų kaltinimai Jėzui išgydžius akląjį: jų nuomone, jeigu Jėzus būtų iš Dievo, jis laikytųsi įstatymo ir negydytų šabo dieną (Jn 9, 16). Todėl to meto religiniai autoritetai neįstengia priimti Jėzaus kaip Dievo Siųstojo. Fariziejams stinga tikėjimo šviesos: Dievo apreiškimą jie vertina pagal savuosius kriterijus. Buvęs neregys nesileidžia perkalbamas (Jn 9, 24. 30–33) ne todėl, kad jis nepaiso religinių autoritetų nuomonės, bet todėl, kad jis mato įvykius tikėjimo šviesoje. J. Zumsteinas, komentuodamas Evangeliją pagal Joną, pabrėžia, kad

²³ Annie Jaubert, *Approches de l'Évangile de Jean* (Paris: Seuil, 1976), 88.

²⁴ *Ibid.*, 89.

²⁵ Augustin d'Hippone, *Commentaire de la Première Épître de saint Jean*, Tractatus V. 3 (Paris: Cerf, 1961), 253.

buvęs aklasis įžvelgia gelminį ryšį tarp Dievo Žodžio ir Jėzaus veiksmų. Jo atveju įstatymiškas teisingumas nėra atmetas, bet aiškinamas kitaip. Buvusiam aklajam įstatymas padeda atpažinti tikrąjį Jėzaus identitetą, nors kai kuriems žydų didžiūnams įstatymas tėra pretekstas pasmerkti Jėzų. Šv. Jonas pabrėžia Jėzaus parodytą nuodėmės sampratą naujumą: netikėjimas Dievo Siųstuoju ir yra esminė nuodėmė. Aklojo išgydymas liudija, kad pats Kristaus asmuo tampa kriterijumi, įvertinančiu nuodėmę²⁶. Žmogus kviečiamas pasirinkti: arba jis atmeta Kristaus apreiškimą, arba tikėjimu priima Dievo išlaisvinimą. Anot J. Zumsteino, kai žmogus nusigręžia nuo Dievo, jis kartu nusigręžia ir nuo gyvybės versmės. Toks žmogus pasmerkiamas mirčiai. Mirti nuodėmėje reiškia mirti atsiskyrus nuo Dievo, savo Kūrėjo²⁷.

8-ame Evangelijos skyriuje Jėzaus polemika su fariziejais išryškina nuodėmės kaip vergovės supratimą. Vergas Evangelijoje pagal Joną simbolizuoja nuodėmės užvaldytą žmogų (Jn 8, 34). Nuodėmės vergovė ne išorinė, bet vidinė. Pasiduodamas nuodėmės valdžiai, žmogus tampa priklausomas nuo blogų savo įpročių. Jėzuje laisvė, kuriai ruošė įstatymas, tampa tikrove. Jėzaus žodžiai yra dvasia ir gyvenimas (Jn 6, 63), Jėzus yra tikrosios laisvės šaltinis. Kristus perkeičia žydų tikėjimo tradiciją: išrinktosios tautos laisvės garantas nebėra Abraomas ir Mozė – Jėzus yra tiesa, Jis yra tikrosios laisvės garantas. O tiesa žmogų padaro laisvą (Jn 8, 32).

Iš savo pačių patirties Egipte, Babilonijoje ir Romos imperijoje žydai žinojo, kas yra vergovė. Sakydami, kad jie yra Abraomo palikuonys ir niekada niekam nevergavo, Jėzaus priešininkai remiasi savo religine tapatybe. Izraelitams laisvė buvo glaudžiai susijusi su monoteistiniu tikėjimu. Išrinktoji tauta yra laisva. Žydai nevergavo svetimiems dievams, bet visada garbino vienintelį Dievą. Kristus neneigia, kad žydai istoriškai yra Abraomo vaikai. Fariziejai viešai garbina Dievą, tačiau jie tapo nuodėmės vergais, nutolo nuo Abraomo vaikų tikėjimo išūnystės. Atmesdami Dievo Siųstąjį, žydų religiniai vadovai nebevykdo Abraomo darbų. J. Zumsteino nuomone, tik Dievo Sūnaus priėmimas ir pripažinimas gali juos išvaduoti iš nuodėmės vergijos ir sugrąžinti tikrąją tikėjimo laisvę. Tarp Jėzaus ir žydų tikėjimo monoteistinio mokymo apie Dievą atsiranda priešprieša. Žvelgiant iš Jėzaus Nazariečio perspektyvos, tas, kuris save kildina iš Abraomo, negali neatpažinti Jėzaus kaip Dievo Siųstojo²⁸.

Pasak J. Zumsteino, Evangelijai pagal Joną būdinga malonės ir nuodėmės asimetrija. Nuodėmei priešinama Dievo malonė ir meilė, kurios visada yra didesnės nei pati nuodėmė. Evangelijos pagal Joną autoriui žmogaus likimas neatrodo beviltiškai nulemtas – jis paženklintas gyvenimo pažado. Dievo malonės ir nuodėmės asimetrija, apimanti tiek Kristaus įsikūnijimo, tiek Jo velykinius gyvenimo įvykius, būdinga visai Evangelijai pagal Joną²⁹. Nuodėmės, kaip įstatymo nesilaikymo, sampratą perkeitimas buvo ypač aktualus pirmiesiems krikščionims, kuriems buvo skirta Evangelija.

²⁶ Jean Zumstein, *La mémoire revisitée* (Genève: Labor et Fides, 2017), 427.

²⁷ *Ibid.*, 428.

²⁸ *Ibid.*, 431.

²⁹ *Ibid.*, 422.

Evangelija pagal Joną parašyta povelykiniu metu, kai Kristaus mokinių atsiskyrimas nuo žydų sinagogos dar buvo neseniai įvykęs ir skausmingas. Vis dėlto šiandien nuodėmės sampratos turinio pakeitimas išlieka toks pat aktualus kaip ir Evangelijos parašymo laikais: tik Kristumi įtikėjęs žmogus suvokia, kad nuodėmė nutraukia žmogaus ir Dievo santykį, kad ji reiškia vergovę.

Nuodėmės poveikis glaudžiai susijęs su kita tikėjimo dinamikos kliūtimi – pasaulio neapykanta, kuri yra nukreipta prieš Kristų ir jo mokinius (Jn 1, 11; 15, 20). Toliau pažvelgsime, kaip pasaulio neapykanta stabdo tikėjimo raidą.

3. Pasaulio neapykantos įtaka tikinčiojo kelionėje

Evangelijai pagal Joną būdingas ne tik „šviesos–tamsos“ supriešinimas, bet ir dualistinis pasaulio suvokimas. Anot E. Cotheneto, Evangelijoje pagal Joną priešinami du pasaulio lygmenys: pasaulis, iš kurio ateina Dievo Siųstasis, t. y. „aukštybė“ (gr. τῶν ἄνω), ir žemiškasis pasaulis, „pažemės“ (gr. τῶν κάτω) (Jn 8, 23). „Būti iš pažemių“ supriešinama su „būti iš aukštybės“, šie žodžiai apibūdina antgamtinės ir žemiškosios tikrovės lygmenų skirtingumą (Jn 3, 23)³⁰. Viena vertus, Kristus priklauso pasauliui iš aukštybės, Jis iš ten kilęs ir ten grįžta. Kita vertus, Jėzus ateina į mūsų pasaulį kaip žmonijos Atpirkėjas.

Terminas „pasaulis“ (gr. ὁ κόσμος) Evangelijoje pagal Joną vartojamas labai įvairiai. Pasaulis yra tvarkingas, priešingas chaosui. Dievas sukūrė pasaulį gerą, Jis patikėjo žmogui palaikyti pasaulyje esančią tvarką bei ją tobulinti. Pasaulis taip pat reiškia ir Dievo mylimą žmoniją, kurios gelbėti Dievas siunčia savo Mylimąjį Sūnų. Tačiau pasaulis šv. Jono teologijoje turi ir neigiamą prasmę, jis yra valdomas nuodėmės, toks pasaulis nekenčia Kristaus ir jo mokinių.

Neigiamą pasaulio supratimą Evangelijoje pagal Joną galima aiškinti istoriniu ir teologiniu požiūriu. Istorinė, dualistinė pasaulio samprata susijusi su pirmųjų krikščionių bendruomenių, gyvenusių Evangelijos pagal Joną dvasingumu, atsiskyrimu tiek nuo žydų sinagogos, tiek nuo pagoniškosios visuomenės. X. L. Dufouras pabrėžia, kad, įtikėjusiesiems Kristų atsiskyrus nuo sinagogos, žydai buvo lyginami su tikintiesiems agresyviu pasauliu, tas metas sutampa su Evangelijos pagal Joną parašymo laikotarpiu. Trijose Evangelijos vietose akivaizdu, kad krikščionių atsiskyrimas nuo žydų sinagogos buvo nelengvas (Jn 9, 22; 12, 42; 16, 2)³¹. Anot Y. M. Blanchard'o, pirmosios krikščionių bendruomenės, gyvenusios Evangelijos pagal Joną dvasingumu, skaudžiai išgyveno atsiskyrimą nuo judaizmo ir susidūrė su dar vienu iššūkiu: netikinčiais pagonimis, kurie prilyginami priešiškam tikintiesiems pasauliui. Evangelija nuo pat prologo

³⁰ Edouard Cothenet, „Les écrits johanniques. Une communauté témoigne de sa foi“, *Esprit et Vie* 150 (2006), 16.

³¹ Xavier Léon Dufour, *Lecture de l'Évangile selon Jean*, Vol. III (Paris: Seuil, 1993), 203–204.

iki 18 skyriaus apie pasaulį kalba neigiamai. Kaltinimų sąrašas pasauliui, kuris netiki Mesiju, yra griežtas (Jn 1, 10; 14, 17. 19. 27. 30; 15, 18–19; 16, 8–11; 17, 9–11; 14–23)³². Įtampa tarp tikinčių žydų ir netikinčiųjų bei pagonių neatsiejama nuo jaunos I amžiaus krikščionių bendruomenės konflikto su judaizmu ir pagonybe. Tačiau kad ir koks svarbus šis istorinis kontekstas, teologinė autoriaus mintis ne mažiau svarbi. Pabrėždamas žydų ir pagonių netikėjimo Kristumi problemą, evangelistas iš tiesų kalba apie bet kurio žmogaus netikėjimą. Ši trumpa istorinio konteksto apžvalga paaiškina kategoriškai neigiamą poziciją žydų ir netikinčių pagonių atžvilgiu šv. Jono teologijoje.

Teologiniu požiūriu pasaulis apibūdinamas neigiamai, kai šv. Jonas kalba apie Dievą atmetantį pasaulį. Pasak F. Martino ir W. M. Wrighto, šv. Jono teologijoje pasaulis neigiamai suvokiamas ne metafizine, bet dvasine, simboline prasme. Pasaulio neapykanta veikia prieš tikėjimą Kristumi. Evangelijos autorius siekia parodyti, kad Dievo sukurtame gerame pasaulyje kiekvienas žmogus savo širdyje turi nuodėmės šaknis. Pasidavęs nuodėmės poveikiui, žmogus nekenčia Dievo ir artimo, meluoja ir netgi geba visiškai atmesti Dievą³³. Šv. Jono teologijoje terminas „neapykanta“ yra ypatingas. N. Farely'io teigimu, terminas „nekęsti“ (gr. *μισέω*) čia nusako ne tik stiprų antipatijos jausmą, bet ir konkrečius smurto veiksmus, nukreiptus prieš Kristų ir jo mokinius³⁴. Veiksmazodžiai, išreiškiantys neapykantą, apibūdina atmetimą, neapykantą, aktyvų persekiojimą („nužudyti“, Jn 11, 53; „nekęsti“, Jn 15, 18; „persekioti“, Jn 15, 20). J. Zumsteinas, komentuodamas Evangeliją pagal Joną, pažymi, kad pagrindinė žydų (gr. *οἱ Ἰουδαῖοι*) ir pasaulio (gr. *ὁ κόσμος*) neapykantos Jėzui priežastis – Dievo Sūnaus atmetimas. Netikinčiųjų pasipriešinimą sukelia Kristaus Apreiškimas³⁵.

Pasaulio neapykanta šv. Jono teologijoje nukreipta trimis kryptimis: netikintis pasaulis nekenčia Jėzaus (Jn 7, 7), Tėvo (Jn 15, 23–24) ir mokinių (Jn 15, 18; 17, 14; 1 Jn 3, 13). Pasaulis Jėzaus nekenčia todėl, kad Jis skelbia apie blogus pasaulio darbus (Jn 7, 7). E. Bianchis pabrėžia, kad Kristus aiškina savo paties atmetimą 69-osios psalmės žodžiais: „Jie manęs nekenė be priežasties“ (Jn 15, 25). Neteisybės valdomame pasaulyje teisisus neišvengiamai kenčia nuo netikinčiųjų Dievu persekiojimų, pašaipų, pažeminimo (Išm 2, 12–14). Krikščionys neturi stebėtis, kad pasaulis juos persekioja jau vien todėl, kad jie tiki Jėzų ir dėl to yra teisieji. Pasaulis, kuris netiki Dievo Siųstuoju, netiki ir Tėvu. Pasaulis, nekenčiantis Kristaus, nekenčia ir Jėzaus Tėvo. Pasaulis nekenčia ir Kristaus mokinių, nes jie nepriklauso pasauliui, atmetančiam tikėjimą Mesiju (Jn 17, 14). Jėzus kaltinimai nukreipti prieš būtent tokį pasaulį (Jn 15, 22–24). Krikščionys visada susidurs su nuodėmei vergaujančio, neteisaus pasaulio pasipriešinimu, smurtu³⁶. Žodis tapo kūnu tam, kad pašalintų nuodėmę (1 Jn 3, 4–5), kurios veikiamas

³² Yves Marie Blanchard, „Les écrits Johanniques. Une communauté témoigne de sa foi“, *Esprit et Vie* 155 (2006), 16.

³³ Francis Martin ir William M. Wright IV, *The Gospel of John* (Michigan: Baker Academic, 2015), 37.

³⁴ Nicolas Farely, *Lire l'évangile selon saint Jean, en route pour la mission* (Charols: Editions Excelsis, 2017), 74.

³⁵ Zumstein, *La mémoire revisitée*, 473.

³⁶ Bianchi, *L'amour vainqueur...*, 128–129.

pasaulis nekenčia Kristaus ir jo mokinių. Šv. Jono teologijoje Įsikūnijęs Dievo Sūnus yra pristatomas kaip atveriantis naują kelią Dievo link. Kristus išlaisvina pasaulį iš jo kaltės. Tačiau evangelistas pabrėžia, kad tas pats nuodėmės veikiamas pasaulis yra ir Kristus atpirktas pasaulis (Jn 3, 16).

Jėzaus mokiniai seka savo Mokytojo pėdomis: jie gyvena ir veikia šiame pasaulyje, nepriklausydami nuodėmės veikiamam pasauliui (Jn 17, 16). Dievas myli šį pasaulį ir jo nepalieka, Kristaus mokinius kviesdamas jame skelbti Evangeliją. Pasak X. L. Dufouro, žemiška tikinčiojo kelionė yra nuolatinė kova: ir išorinė kova su netikinčiais, ir vidinė kova su nuodėme. Šioje kovoje krikščionys nėra palikti vieni, kovos lauke Šventoji Dvasia, Globėjas, juos guodžia ir stiprina (Jn 14, 16)³⁷. Be to, tikintysis iš patirties žino, kad tamsos ir šviesos sūnų kova vyksta Bažnyčioje ir kiekvieno žmogaus širdyje. Šioje dvasinėje kovoje tikinčiuosius lydi Kristaus malda, prašymas, kad Tėvas apsaugotų nuo piktojo. Bažnyčios Magisteriume teigiama, jog maldoje „Tėve mūsų“ mes prisimename Jėzaus prašymą, kad Tėvas nepaimtų mūsų iš pasaulio, bet apsaugotų nuo piktojo (Jn 17, 15). Šis prašymas taikomas kiekvienam Bažnyčios nariui asmeniškai ir bendruomeniškai. Viešpaties malda mus daro atvirus visai išganymo ekonomijai, taip mūsų tarpusavio priklausomybė nuodėmės veikiamame pasaulyje pavirsta solidarumu Kristaus kūne, arba, kitaip tariant, „šventųjų bendrystėje“³⁸.

Anot A. Marchadouro, Evangelijoje pagal Joną dualistinė pasaulio samprata išryškinama dviejų nesuderinamų karalysčių supriešinimu. Viena vertus, pasaulyje veikia meilės ir šviesos karalystė, atstovaujama Jėzaus ir jo mokinių, kita vertus, pasaulyje veikia neapykantos ir tamsos, smurto karalystė, atstovaujama pasaulio kunigaikščio, velnio. Šv. Jono teologija žydus, atmetančius Jėzų, priskiria tamsos karalystei, o Kristaus mokinius vadina šviesos vaikais (1 Jn 4, 5–6)³⁹. Pasaulio neapykanta trukdo tikėjimui vystytis visų pirma išoriškai, nukreipta prieš Jėzų ir Jo mokinius ši neapykanta tęsiasi ir šiandien: kankiniai savo krauju liudija ištikimybę Kristui. Evangelistas akcentuoja, kad pasaulis, valdomas nuodėmės, visas yra pavergtas piktojo (1 Jn 5, 19). Velnias šv. Jono teologijoje realiai veikia Dievo ir žmogaus bendrystę. Kitame skyriuje apžvelgiama, kokią dar velnio įtaką tikėjimo raidai, be nuodėmės ir pasaulio poveikio, galima matyti Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške.

4. Velnio veikmė tikėjimo raidai

Šv. Jono teologijoje tikėjimo raidą stabdo Dievo priešininkas, blogio skleidėjas. Dievo priešininkas – šėtonas (Jn 13, 27), dar vadinamas velnio (Jn 6, 70; 8, 44; 13, 2; 1 Jn 3, 8;

³⁷ Dufour, *Lecture de l'Évangile selon Jean*, 299.

³⁸ *Katalikų Bažnyčios katekizmas* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012), 2850.

³⁹ Marchadour, *Venez et vous verrez*, 397–398.

3, 10), piktojo (Jn 17, 15; 1 Jn 2, 13–14; 3, 12; 5, 18–19) bei pasaulio kunigaikščio vardu (Jn 12, 31–32; 14, 30; 16, 11).

Žodis „šėtonas“ Evangelijoje pagal Joną pavartotas vienintelį kartą paskutinės vakarieniės metu, Judui Iskarijotui apsisprendus išduoti Dievo Sūnų. Tuo metu, kai Judas nuryja Kristaus paduotą kąsnį, į jį įeina šėtonas (Jn 13, 27). A. Gagné rašo, kad originalo kalboje „įėjo į jį šėtonas“ (gr. *εισηλθεν εις εκεινον ο Σατανάς*) pavartotas *aoristo* laikas nusako šėtono apsėdimą. Tas pats veiksmožodis (gr. *εισερχομαι*) velnio užvaldymui apibūdinti vartojamas ir sinoptinėse Evangelijose (Mk 5, 12–13; 9, 25; Mt 12, 45; Lk 8, 30). Šėtonas yra kurstytojas, jis paakina Iskarijotą išduoti savo Mokytoją (Jn 13, 27)⁴⁰.

Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške Dievo priešininkas pavadintas velnio vardu (Jn 6, 70; 8, 44; 13, 21; 1 Jn 3, 8; 3, 10). Šv. Jonas išryškina keletą velnio bruožų: jis yra tėvas tų, kurie tenkina jo užgaidas, žudikas, melagis ir melo tėvas (Jn 8, 44). Sūnaus tapatybė, pagal to laikotarpio socialinio paklusnumo principą, buvo apibūdinama paklusnumu tėvo valiai. Kristus skelbia žydams apie jų tėvą velnią remdamasis piktais jų darbais: „O jūs darote, ką girdėjote iš savojo tėvo“ (Jn 8, 38). Anot A. Marchadouro, posakis „velnio sūnūs“ – tai semitizmas, nusakantis žmogaus, veikiamo nuodėmės, elgesį. Semitiškas pasaulis gana dažnai vartojo šiuos posakius: „tamsybių sūnūs“, „meilės sūnūs“, „Belialo, arba velnio, sūnūs“, „tiesos sūnūs“, „dangaus sūnūs“ ir t. t. Velnio sūnų buvo galima atpažinti iš to, kad jis negarbina tikrojo Dievo. Šviesos sūnūs, priešingai, yra tikrojo Dievo garbintojai, jie kovoja su „velnio sūnumis“. Sampratos „velnio sūnūs“ negalima taikyti paraidžiui bet kokio laikotarpio žydams. Istorinis ir religinis Kristaus laikmečio supratimas leidžia skaityti jo ginčus su priešininkais Kristaus epochos dvasinės kovos kontekste⁴¹.

Evangelijoje pagal Joną pabrėžiami du velnio siekiai – noras meluoti ir troškimas žudyti. Velnias yra melagis ir žudikas, jis savo sekėjams įkvepia savo darbus. Religiniai žydų vadovai nebevykdė Abraomo ar Dievo darbų, jie nutolo nuo Dievo valios, jos nebeieškojo, bet tenkino savo tėvo velnio užgaidas (Jn 8, 44). J. Zumsteinas pabrėžia, kad religiniai žydų didžiūnai viešai išpažino monoteistinį tikėjimą, tačiau tapo akli, nes pasidavė velnio užgaidoms. Vardan ištikimybės Dievui jie iš tiesų atsitolino nuo Dievo ir tapo dvasiškai akli. Šv. Jono teologijos kalba, jie laikė save Dievo sūnumis, tačiau grindė savo tapatybę Dievui priešingomis vertybėmis – mirtimi ir melu (Jn 8, 44). Dieviškosios vertybės – gyvenimas ir tiesa – labai skiriasi nuo melo ir mirties⁴².

Velnio troškimas žudyti akivaizdus žinant Kristaus priešininkų nuosprendį Jį užmušti (Jn 8, 37, 40). Šis velnio siekis yra neatsitiktinis, jis velniui būdingas nuo pat pradžios (Jn 8, 44). Nuoroda į pradžią yra svarbi, jos pagrindas – nuopuolio istorija, aprašoma Pradžios knygoje: žalčio suvedžiojimas (Pr 3, 1–6) ir Kaino istorija

⁴⁰ André Gagné, „Caractérisation des figures de Satan et de Judas dans le IV évangile: stratégie narrative et déploiement des intrigues de conflit“, *Science et Esprit* 55/3 (2003), 268.

⁴¹ Marchadour, *Venez et vous verrez*, 242.

⁴² Jean Zumstein, *L'évangile selon saint Jean*, 302.

(Pr 4, 3–8). Pirmojo Jono laiško autorius patikslina, kodėl Kainas nužudė savo brolių: nes jo darbai buvo pikti, o brolio – teisūs (1 Jn 3, 12). Toks yra pagrindinis skirtumas tarp velnio ir Dievo vaikų: „<...> tas, kuris elgiasi neteisusiai, nėra iš Dievo; taip pat tas, kuris savo brolio nemyli“ (1 Jn 3, 10). Velnias naudojasi tais, kurie nori Jėzų nužudyti, būtent jis yra tikrasis Jėzaus priešininkas. Velnias veikia nusistačiusius prieš Jėzų asmenis, kad įgyvendintų savo valią. Žydai, siekiantys užmušti Jėzų, kaip ir Judas Iskarijotas (Jn 13, 2. 27), tampa piktojo įrankiais ir todėl – velnio sūnumis.

Jėzaus mokymas yra tiesa (Jn 8, 31), jis ragina savo sekėjus gyventi tiesoje. Jėzus yra kelias, tiesa ir gyvenimas (Jn 14, 6), jis įkūnija Dievo buvimą tarp mūsų, o velnias yra tas, kuris vengia tiesos. J. Zumsteinas pažymi, kad velnias yra Dievo nebuvimo įvaizdis, „nes jame nėra tiesos“ (Jn 8, 44). Laikyti velnią savo tėvu – tai rinktis mirtį, atsiskirti nuo Dievo. Velnias siekia atskirti žmogų nuo gyvybės šaltinio – Dievo. Velnio siekis meluoti yra glaudžiai susijęs su jo troškimu žudyti. Evangelistas pabrėžia, kad melas yra tiesos priešingybė, o melagis yra Kristaus priešingybė⁴³. Liudydamas apie save, Kristus remiasi savo Tėvu (Jn 5, 32; 8, 18), o velnias skleidžia melą ir kalba tai, kas jam sava (Jn 8, 44 c). Originalo kalba (gr. *τὰ ἴδια*)⁴⁴ „tai, kas sava“ apibūdina sau priklausančią gėrį, savo nuosavybę. Velnio kalboje negali būti tiesos, jis yra melagis ir melo tėvas, jis kalba iš savęs. Velnias ne tik pats meluoja, bet ir žmogų kursto meluoti. Pirmojo Jono laiško mokymas atitinka ketvirtosios Evangelijos teiginius apie velnią, melo skleidėją. Velnias visas buvo nuodėmėse nuo pat pradžios. Nuodėmė – tai atsiskyrimas nuo Dievo. Kaip velnias nusigrėžė nuo Dievo, taip jis gundo ir žmogų atsiskirti nuo Dievo ir pasilikti nuodėmėje. Tas, kuris nusideda, mėgdžioja velnio klaidas (1 Jn 3, 8). Norinčiam sekti Kristų būtina priimti esminę sąlygą: tikėti Kristumi, kurio žodžiai yra tiesa apie Dievą ir apie žmogų. Evangelijoje pagal Joną tiesos sąvoka nėra intelektualinė. Tiesa – tai Jėzaus apreikšta dieviškoji tikrovė. Kristus skelbia tiesą, o tie, kurie nenori pakęsti tiesos, negali pakęsti savo tarpe ir Kristaus. Pasak J. Zumsteino, būtent melas iškreipia tikrovę, kitais žodžiais tariant, melas – tai netikėjimas Kristaus tiesa. Meluojantis žmogus priešinas Dievui. Velnias aptemdo žmogaus protą ir šis, sukildamas prieš Dievą ir atmesdamas jo apreiškimą, nemato, kad toks elgesys neturi jokio tvirto pamato ir netgi veda į mirtį. Žmogus, sekdamas melo tėvu, sukyla prieš tiesą. Pagal šv. Jono teologiją, toks asmuo kuria savo gyvenimą „ant nieko“ – ant nebūties⁴⁵.

Ketvirtojoje Evangelijoje Dievo priešininkas apibūdinamas „piktojo“ (gr. *πονηρός*) vardu tik vieną kartą (Jn 17, 15). Piktojo veikimas nukreiptas prieš Jėzaus mokinius. Kristus meldžia Tėvą apsaugoti tikinčiuosius nuo piktojo. Iš dvylikos nepavyko išsaugoti vienintelio Judo Iskarijoto – jis pasirinko laisva valia atsiskirti nuo savo Mokytojo, išdavė Dievo Siųstąjį. Išdaviko asmeninis pasirinkimas neturi įtakos kitų mokinių likimui. Kristus meldžia Tėvą apsaugoti likusią Jo kaimenę (Jn 17, 11. 15). A. Gagnė, komentuodamas Evangelijos pagal Joną 17-ąjį skyrių, klausia, kodėl gi Kristus meldžia

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Anatole Bailly, *Le Grand Bailly, Dictionnaire grec français* (Paris: Hachette, 2000).

⁴⁵ Zumstein, *L'Évangile selon saint Jean*, 303.

Tėvą tikinčiuosius apsaugoti nuo piktojo, jeigu Jėzus saugojo savo mokinius būdamas su jais (Jn 17, 12)? Į šį klausimą galima atsakyti taip: sugrižęs pas Tėvą Kristus jau nebėra iš šio pasaulio (Jn 17, 11), o jo mokiniai vis dar gyvena pasaulio kunigaikščio įtakos sferoje. Šv. Jonui pasaulio kunigaikštis – tai dvasinė būtybė, kurios puolimai labiausiai regimi per pasaulio neapykantą, nukreiptą prieš Kristaus mokinius (Jn 17, 14)⁴⁶. Ieškančius nužudyti Jėzaus žydus Jis įspėja, kad jie vykdo velnio darbus (Jn 8, 41–44). Velnio darbai visada yra blogi darbai. Evangelijoje pagal Joną blogi darbai turi aiškią prasmę – tai piktojo, velnio, šėtono darbai. Pirmojo Jono laiško autorius patikslina, kad „piktasis“ ir „blogi darbai“ yra glaudžiai susiję: „Tokia yra žinia, kurią girdėjote nuo pradžios: mes turime mylėti vieni kitus. Ne kaip Kainas, kuris buvo iš piktojo ir nužudė savo brolių. Kodėl nužudė? Kad jo darbai buvo pikti, o brolio – teisūs“ (1 Jn 3, 11–12).

„Pasaulio kunigaikštis“ – tik Evangelijai pagal Joną būdinga sąvoka. Ji apibūdina Dievo priešininką (Jn 12, 31–32; 14, 30; 16, 11), valdantį mirties ir nuodėmės valdžioje esantį pasaulį, kuris nekenčia Kristaus, persekioja Jį bei tikinčiuosius Jėzumi (Jn 15, 18–19; 1 Jn 3, 13). Dievo mylimas pasaulis, dėl kurio išgelbėjimo Jis atidavė savo Viengimį Sūnų, šv. Jono teologijoje taip pat yra vieta, kurioje veikia blogio jėgos, susitelkusios prieš Kristų (Jn 17, 9). A. Gagné tvirtina, kad pasaulio kunigaikščio išvairymas reiškia, jog jis nebeturi galios Kristaus atpirktame pasaulyje⁴⁷. Taigi šio pasaulio kunigaikščio valdžia yra trumpalaikė. Kristaus kryžiaus pergalė atskleidžia, kas iš tiesų yra šios dvasinės kovos nugalėtojas – tik Kristui priklauso mirties ir pasaulio kunigaikščio nugalėtojo vardas. Dievo priešininkas jau yra išmestas laukan (Jn 12, 31).

Kaip Kristaus mokiniai yra tie, kurie klausosi Jėzaus žodžių ir vykdo Dievo darbus, taip ir Dievo priešininko sekėjai yra tie, kurie klausosi melo tėvo ir daro jo darbus. Evangelijoje pagal Joną ir Pirmajame Jono laiške Dievo priešininko, pavadinto skirtingais vardais: „šėtonu“, „velniu“, „piktuuju“, „pasaulio kunigaikščiu“, strategija yra vienoda. Dievo priešininkas visada siekia to paties – apgauti žmogų, atitolinti jį nuo Dievo. Nepaisant piktojo strategijos uždusinti žmoguje tikėjimą, tvirtai tikintis Jėzumi gali įveikti tikėjimo kliūtis. Šv. Jonas skelbia Gerąją tikėjimo Naujieną: tikėjimas kaip Dievo dovana yra žmogaus pergalė prieš nuodėmės valdžioje esantį pasaulį (1 Jn 5, 4–5).

Apibendrinant tikėjimo kliūčių veikimą galima teigti, kad nuodėmė, pasaulio neapykanta ir velnias realiai trukdo tikėjimui augti. Bet ar žmogus negali šių kliūčių įveikti? Nesuvokiant, kad nuodėmė yra Dievo ir žmogaus santykio nutraukimas, klausant velnio gundymų, pamažu žmogaus širdyje Dievo ir artimo meilę išstumia pasaulio neapykanta, nukreipta prieš Tėvą, Jo siųstąjį Mesiją ir prieš Kristaus mokinius. Tikėti – tai suprasti, kad tik Kristuje žmogus patiria išsilaisvinimą iš nuodėmės vergovės ir gauna amžinojo gyvenimo pažadą. Jeigu tikintysis atpažįsta, kad minėtos

⁴⁶ Gagné, „Caractérisation des figures de Satan...“, 268.

⁴⁷ Ibid., 266.

tikėjimo kliūtys atskiria jį nuo Kristaus, jos gali tapti dvasinio augimo paskata. Tikėjimas – tai Dievo ir žmogaus bendradarbiavimas. Išganymo istorijoje Dievas pirmas imasi iniciatyvos užmegzti santykį su žmogumi. Tikėjimas tai – Dievo dovana, Dievo malonė. A. Ramonas teigia:

Malonė – tai visa, kas apima Dievo ir žmogaus susitikimą. Dievas apsireiškė kaip Tėvas, įsikūnijęs Sūnuje ir per Šventąją Dvasią buvojantis širdyse. Malonė yra Dievas Trejybė, kuri save dovanoja ir taip gelbėja. Dievas (Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia) tai daro, kad galėtume atsakyti į Jo kvietimą ir užmegzti su Juo santykį, kurį išlaikytume visą gyvenimą. Gyvenimas Dievuje yra abipusis Tėvo ir Sūnaus meilės ryšys, iš kurio kyla Šventoji Dvasia. <...> Tikintysis įtraukiamas į tuos santykius Dievuje (su Tėvu, Sūnumi, Šventąja Dvasia) tikėdamas, vildamas ir mylėdamas (Jn 17, 22–26)⁴⁸.

Tikėjimas kaip Dievo dovana įgalina žmogų pažinti, kas yra Dievas ir kaip su Juo bendrauti. Dievas žmogui yra apstus gailėstingumo (Ef 4, 2). Dievas nedaro skirtumo tarp žmonių rasių, kultūrų, profesijų – Jis traukia prie savęs kiekvieną žmogų (Jn 6, 44), kuris per Jėzų ateina pas Jį. Kristus gyvena žmogaus širdyje per tikėjimą (Ef 3, 17). Tikėjimas kaip žmogaus atsakas Dievui dėl žmogaus nepastovumo ir silpnumo nėra harmoningas ir pastovus. Tikėjimas nuolat auga, sutinka kliūčių, nepalaikomas gali nusilpti ir nunykti. Tikėjimą-Dievo dovaną žmogus turi priimti atsakingai: jį svarbu pažinti, puoselėti, ginti nuo klaidų ir nuolat išpažinti. Žmogus yra kviečiamas tikėjimo šviesą liudyti savo žodžiais, darbais, visu savo gyvenimu (Rom 10, 10; 12, 1–2). Tikėjimo stimulus yra gyvas Kristaus žodis (Jn 4, 42). Dvasinėje kovoje tikintysis nugalė tik tuomet, kai jis nuolat remiasi Kristaus malone. Pats Jėzus Kristus yra tikinčiojo pergalė. Bažnyčios istorijoje kankiniai savo mirtimi liudija, kad jų tikėjimo pergalė kyla iš asmeninio meilės ryšio su Kristumi. E. Bianchis primena pirmųjų krikščionių kankinių žodžius: „Ne aš kentėsiu, bet Kristus kentės su manimi, dėl manęs, ir aš kentėsiu dėl Jo“⁴⁹. Atsisakyęs nuo Kristaus mokinys nieko negali nuveikti (Jn 15, 5), be Jo malonės tikintysis negali daryti meilės darbų (Jn 15, 9–17). Be gyvo asmeninio santykio su Kristumi tikintysis tampa lengvai nugalimas nuodėmės valdomo pasaulio, jo tikėjimas menkėja. Evangelijos pagal Joną ir jo Pirmojo Jono laiško mokymas apie tikėjimo kliūtis skatina tikintįjį geriau pažinti savo tikėjimą, jį puoselėti, ginti ir išpažinti.

⁴⁸ Arvydas Ramonas, *Doktrina apie malonę* (Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006), 42.

⁴⁹ Bianchi, *L'amour vainqueur...*, 175–176.

Išvados

1. Dėl gausios tikėjimo terminijos ketvirtoji Evangelija teologų vadinama „tikėjimo Evangelija“. Pirmasis Jono laiškas papildo Evangelijos pagal Joną tikėjimo tematiką praktiniu artimo meilės mokymu. Evangelijos pagal Joną ir Pirmojo Jono laiško gausi veiksmožadinė tikėjimo terminija išryškina dinamišką tikėjimo pobūdį. Tikėjimo slėpiniui išreikšti šv. Jonas vartoja įprastus kalbos žodžius, suteikdamas jiems gilią teologinę prasmę. Tikėjimas – tai Dievo ir žmogaus bendradarbiavimas. Tikėjimas kaip žmogaus atsakas nuolat auga, bręsta, tačiau nepuoselėjamas silpsta ir nyksta. Šv. Jono teologijoje tikėjimo samprata yra kristologinė. Per Kristų ir Kristuje Dievas traukia tikintįjį prie savęs. Tikėjimas auga tik santykiyje su Kristumi, vieninteliu žmogaus Išganytoju.

2. Pirmosios tikėjimo kliūtis – nuodėmės – ir malonės veikimui apibūdinti šv. Jonas lanksčiai vartoja dualistinę šviesos–tamsos opoziciją. Jo nuomone, nuodėmė yra ne moralinių normų pažeidimas, bet netikėjimas Dievo Sūnumi, kristologinio apreiškimo atmetimas, taip pat – vidinė vergovė, kai žmogaus valia tampa priklausoma nuo blogų įpročių. Šv. Jono mokymas apie nuodėmę yra viltingas: nuodėmės poveikį atsveria Dievo malonė. Kristus perkeičia savo laikmečio įstatymiškos nuodėmės sampratą bei apreiškia, kad Jis, Mesijas, gelbsti žmogų iš nuodėmės vergovės.

3. Antroji tikėjimo raidos kliūtis – pasaulio neapykanta, nukreipta prieš Tėvą, Jėzų ir Jo mokinius. Šv. Jono nuomone, pasaulis pats savaime nėra blogas. Dievas myli savo sukurtą pasaulį ir siunčia žmonėms Išganytoją, kuris meldžiasi už Dievo mylimą pasaulį. Vis dėlto pasaulis blogas todėl, kad vergauja nuodėmei, atmeta Tėvo Siųstąjį Mesiją, nekenčia ir persekioja Kristaus mokinius. Tikintieji, kaip ir Jėzus, yra kviečiami nepalikti šio pasaulio, bet gyventi jame, tik ne kaip nuodėmės vergai, bet kaip dangaus karalystės gyventojai.

4. Trečiosios tikėjimo raidos kliūtis veiktas šėtonas dar vadinamas velnio, piktojo bei pasaulio kunigaikščio vardais. Velnias trukdo tikėjimui augti, įkvėpdamas žmogui norą daryti blogus darbus. Jis kursto žmones, skatina juos vogti, meluoti, žudyti. Velnias veikia priešingai nei Jėzaus Tėvas, jis naikina gyvenimą, kylantį iš Tėvo, neigia Dievo apreiškimą tiesą. Velnias siekia užgesinti žmogaus tikėjimą Kristumi. Tačiau dvasinėje kovoje su velniu tikintysis jau yra nugalėtojas, jeigu savo tikėjimu remiasi į Kristų, kuris yra kelias, tiesa ir gyvenimas.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Augustin d'Hippone. *Commentaire de la Première Épître de saint Jean*. Paris: Cerf, 1961.
2. Bailly, Anatole. *Le Grand Bailly, Dictionnaire grec français*. Paris: Hachette, 2000.
3. Bianchi, Enzo. *L'amour vainqueur de la mort, commentaire exégétique et spirituel des lettres de Jean*. Paris: Médiaspaul, 2009.
4. Blanchard, Yves Marie. „Croire, voir, témoigner selon le quatrième évangile“. *Aletheia* 50 (2017): 9–29.

5. —. „Les écrits johanniques. Une communauté témoigne de sa foi“. *Esprit et Vie* 155 (2006): 14–21.
6. Brown, Raymond E. *La communauté du disciple bien aimé*. Paris: Cerf, 2010.
7. Cothenet, Edouard. „Les écrits johanniques. Une communauté témoigne de sa foi“. *Esprit et Vie* 150 (2006): 16–24.
8. Dufour, Xavier Léon. *Lecture de l'Évangile selon Jean*. Vol. III. Paris: le Seuil, 1993.
9. Gagné, André. „Caractérisation des figures de Satan et de Judas dans le IV évangile: stratégie narrative et déploiement des intrigues de conflit“. *Science et Esprit* 55/3 (2003): 263–284.
10. Farelly, Nicolas. *Lire l'évangile selon saint Jean, en route pour la mission*. Charols: Editions Excelsis, 2017.
11. Jaubert, Annie. *Approches de l'Évangile de Jean*. Paris: Editions du Seuil, 1976.
12. Jerumanis, Pascal Marie. *Réaliser la communion avec Dieu – Croire, vivre et demeurer dans l'Évangile selon S. Jean*. Paris: Gabalda, 1996.
13. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
14. Kurichianil, John. *Trésors de l'Évangile de Jean*. Paris: Médiaspaul, 2019.
15. *Nouveau Testament interlineaire grec-français*. Stuttgart: Deutche Bibelgesellschaft, 2015.
16. Marchadour, Alain. *Venez et vous verrez, Nouveau commentaire de l'évangile de Jean*. Montrouge: Bayard, 2011.
17. Martin, Francis ir William M. Wright IV. *The Gospel of John*. Michigan: Baker Academic, 2015.
18. Philippe, Marie Dominique. *Sekti paskui Avinėlių*. Vilnius: Šv. Jono kongregacijos Vilniaus vienuolynas, 1999.
19. Popiežiškoji kultūros taryba. „Kur tavo Dievas?“ Atsiliepiant į šiandienį netikėjimo ir religinio abejingumo iššūki“. 2004 03 11–13. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2018 m. sausio 18 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/kulturos/kur-tavo-dievas-atsiliepiant-i-siandieni-netikejimo-ir-religinio-abejingumo-issuki.
20. Pranciškus. „Enciklika *Lumen fidei*“. 2013 06 29. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2014 m. kovo 3 d. <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/lumen-fidei>.
21. Ramonas, Arvydas. *Doktrina apie malonę*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006.
22. *Šventasis Raštas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2009.
23. Thong, Le Minh Joseph. „Croire (pisteuô) dans l'Évangile de Jean“. *Tin Mung Gio-an*. Paskelbta 2014 m. gegužės 19 d. <http://leminhthongtinmunggioan.blogspot.com/2014/05/croire-pisteuodans-levangile-de-jean.html>.
24. —. „Le monde (kosmos) dans l'Évangile de Jean“. *Tin Mung Gio-an*. Paskelbta 2014 m. vasario 16 d. <http://leminhthongtinmunggioan.blogspot.com/2014/02/le-monde-kosmos-dans-levangile-de-jean.html>.
25. Vanier, Jean. *Į Jėzaus slėpinį skaitant Evangeliją pagal Joną*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2007.
26. Zevini, Georges. *Commentaire spirituel de l'évangile de Jean*. Paris: Médiaspaul, 1995.
27. Zumstein, Jean. *L'apprentissage de la foi*. Genève: Labor et Fides, 2015.
28. —. *La mémoire revisitée*. Genève: Labor et Fides, 2017.
29. —. *L'évangile selon saint Jean*. Vol. I. Genève: Labor et Fides, 2014.
30. Walter, Louis. *L'Incroyance des croyants selon saint Jean*. Paris: Cerf, 1976.

Teresė Gitana GUDELEVIČIŪTĖ
Vytautas Magnus University, Lithuania

Rimas SKINKAITIS
Vytautas Magnus University, Lithuania

OBSTACLES TO FAITH DEVELOPMENT IN THE GOSPEL ACCORDING TO JOHN AND IN THE FIRST LETTER OF JOHN

S u m m a r y

The article explains what Christian faith is and the obstacles to its growth in the Gospel of John and the First Letter of John. In the context of today's crisis of faith, it is relevant to return to the foundation of faith, which is to say to the teaching of the Gospel. In the Tradition of the Church, the Gospel according to John is called "the Gospel of Faith" because of its particular teaching on the necessity of faith for communion with God. The journey of faith, for the Apostle John, is not a static but a dynamic process. Faith grows and matures, and if it is not nurtured, it weakens and fades away. In John's theology, faith is, on the one hand, a gift from God and, on the other, a human response. By believing, man cooperates with God through Christ and in Christ. The Gospel according to John and the First Letter of John highlight the obstacles to faith as cooperation between God and man: the effects of sin, the hatred of the world, the devil. The greatest sin is unbelief in the Messiah sent by God. The dualistic language of the fourth gospel about the workings of the obstacles to faith has deep theological weight. John's teaching on the struggle in the journey of faith is hopeful: in the spiritual struggle the believer is not alone, but Christ is the rock of his faith. He has already defeated the prince of the world. The victory of believers over the sinful world is faith in the Messiah. The knowledge of the hindrances to the journey of faith, based on the theology of St. John, has practical implications for the growth of the faith of both the individual believer and the Church community.

KEYWORDS: the Gospel according to John, the First Letter of John, the development of faith, obstacles to faith.

Rimas SKINKAITIS – studijavo Popiežiškajame Grigaliaus universitete Romoje. Teologijos mokslų daktaras, Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete profesorius. Mokslinių tyrinėjimų sritys: dogminė teologija, krikščioniškoji antropologija. Adresas: Vytauto g. 16, 70125, Vilkaviškis. Tel. +370 611 26 543. El. p. skinkaitis@yahoo.com.

Rimas SKINKAITIS – graduated from Pontifical Gregorian University in Rome (Italy). Doctor in Theology, Professor at the Faculty of Catholic Theology in Vytautas Magnus University (Lithuania). Fields of scientific interest: dogmatic theology, Christian anthropology. Address: Vytauto str. 16, LT-70125, Vilkaviškis. Cell phone +370 611 26 543. E-mail skinkaitis@yahoo.com.

Teresė Gitana GUDELEVIČIŪTĖ CJS – Vytauto Didžiojo universiteto pastoracinės teologijos licenciatė. Adresas: Antakalnio g. 27, 10132 Vilnius. Tel. +370 684 98 693. El. paštas srterese@outlook.com.

Teresė Gitana GUDELEVIČIŪTĖ CJS – a licentiate in pastoral theology (Vytautas Magnus University, Lithuania). Address: Antakalnio str. 27, 10132 Vilnius, Lithuania. Tel. +370 684 98 693. E-mail srterese@outlook.com.